

מעשה בוסתנאי

תשובת גאון בתרגום מארמית (אברהם גרוסמן, ראשות הגולה בבל בתקופת הגאונים, עמ' 24-23)

וששאלתם: מצאנו את רב אהרן גאון שאמר מי שבעל את שפחתו היא יוצאת לחירות, או בעל את שפחת חברו קונה אותה מאדונה ומשחרר אותה ונושא אותה לאשה. ונתן טעם לדבריו שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וקשה לנו הרבה.

תשובה. דבר זה שלא כדין הוא. נוח יהא, אם בא על שפחתו והולידה, כי יש לומר אולי הוציאה לחירות והטבילה בפני עדים שאינם עתה. ולא עשה בעילתו בעילת זנות. אבל להוציא לכתחילה לחירות בביאתו, אין זה מן הדין.. אבל אם בא על שפחתו של איש אחר מנין לנו שיקנה אותה וישחרר אותה. ועוד מה ענין זה אצל אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

ודבר זה לא היה לו מעולם שורש. אלא מלאחר בוסתנאי נשיא ששלח לו עמר בן כטאב את אזדארואר, שהביאו אותה ואת ביראן אימה ואת אחותה מבית כסרו מלך פרס אל עמר מלך ישמעאל. ולקח הוא ושלח אחת לבוסתנאי. ואף על פי כן לא בא עליה עד שנתן את דמיה חמשים ושניים אלף זהובים. והייתה בביתו והוליד ממנה שלושה בנים: שהריאר וגורנשאה ומדדאנשאה. והיה נוהג בהם מנהג בנים. ולאחר שמת העמידום חסדאי ובראי אחיהם לפנייהם בקובות כעבדים ונהגו בהם מנהג עבדים. והיו טוענים שאיזדאדרואר בת מלכים הייתה ולא קבלה עליה דת יהודית. ולאחר מכן אמרו מקצת חכמינו להכניסם בקהל ולנהוג בהם מנהג כשרים. וטעמיהם: שאילו לא שחרר בוסתנאי הנשיא את איזדאדרואר והטבילה לשם חירות בפני עדים וקבלה דת יהודית לא היה עושה את בעילתו בעילת זנות. ואף הם נתלו בשליטים ובמלכות שהיו קרובים למלכות. והיה אחי אמם מרזבאן. ולאחר מכן לקח בן בנו של שהריאר את בתו של רב חנינאי לאישה ונפשט הדבר להכשירם. וגם זכאי בן מר רב אהונאי בן שהריאר נתמנה בין ראשי הגולה. ודבר זה לא הקלו בו חכמים אלא לענין בני נשיא. וגם ביד המלכות עיקרו. ואמרו [לאחר] כמה דורות אולי נשתחררה כראוי ולא החזיקו את הנשיא בעשיית איסור.

וכאשר היה כאן מר רב אלעזר אלוף בן מר שמואל מלוסינה שאל מפני רב פלטוי גאון: ראובן שבא על שפחתו והולידה בן, והכניסו לבית הספר והנהיג בו מנהג בנים וכתב לה (לו) אתו הבן בן חורין הוא, ושמה כך סבר שהוא המשוחרר, אבל אמו נשארת במעמד של שפחה. וגאון מחסייה כתב לו כך וערבב בהם בדברים שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות כאשר לא פורש הדבר, וקרוב משפחה היה לאותם צאצאים של שהריאר. ותשובה זו של רב נטרונאי דחה אותו רב אהרן ויצא כנגדו. ואנחנו כך סבורים שאם בא על שפחתו היא נשארת במעמד של שפחה עד שיטביל אותה בפני שלושה לשם חירות...

משנה כתובות פרק ז הלכה ז

המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצאו עליה נדרים, אינה מקודשת.
כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים, תצא שלא בכתובה.

תלמוד בבלי כתובות דף עב-עג

איתמר, קידשה על תנאי וכנסה סתם,
רב אמר צריכה הימנו גט, ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט.
אמר אב"י: לא תימא טעמיה דרב כיון שכנסה סתם אחולי אחליה לתנאיה, אלא טעמא
דרב לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

תשובות רב נטרונאי גאון - ברודי (אופק) יורה דעה סימן רסב

רב נטרונאי זצ"ל. וששאלת, שהרבו אנשים ממקומות לקנות שפחות יפות מראה, והם אומרים כי הם קונין אותן לעבדות, וחושדין אותם שהם קונין אותן לדבר אחר, אם ראוי להניחם על החשד. ואם יש מי שאומר על שפחתו: כבר שחררתיה והיא אצלי כמו פילגש, אם נהיה שומעין לו, אם נחקור על הדבר עד שיוציא גט שחרור שכתב לה ויביא ראיה שקדשה. ואם יש לבית דין להזדקק לדבר ולחקור עליו, אם יניחו כל אדם על אמונתו, ומי שהוא חשוד יעמוד בחשדו והנאמן באמונתו, יפרש לנו אדוננו.

רמב"ם משנה תורה הלכות גירושין פרק י הלכה יט

הורו מקצת הגאונים שכל אשה שתבעל בפני עדים צריכה גט, חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם עד שהורו שמי שיש לו בן משפחתו חוששין לו ולא תתייבם אשתו שמא שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה. ויש מי שהורה שודאי שחררה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וכל הדברים האלה רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה ואין ראוי לסמוך עליהן. שלא אמרו חכמים חזקה זו, אלא באשתו שגירשה בלבד, או במקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי אשתו היא. ובאשתו היא שחזקתו שאינו עושה בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל תנאי הוא בועל. אבל בשאר הנשים, הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש כי הוא לשם קדושין. ואין צריך לומר בשפחה או כותית שאינה בת קדושין שאין חוששין להן כלל. והרי הבן מהן בחזקת כותי ועבד עד שיודע בודאי שנשתחררה אמו או נתגיירה.

רמב"ם משנה תורה הלכות נחלות פרק ד הלכה ו-ז

מי שהייתה לו שפחה והוליד ממנה בן, והיה נוהג בו מנהג בנים, או שאמר בני הוא ומשחררת היא אמו, אם תלמיד חכמים הוא, או אדם כשר שהוחזק בדקדוקי מצוות, הרי זה יירשנו. ואף על פי כן אינו נושא בת ישראל עד שיביא ראיה שנשתחררה אמו ואחר כך ילדה, שהרי הוחזקה שפחה בפנינו. ואם משאר הדיוטות הוא, ואין צריך לומר אם היה מן המפקירין עצמן לכך, הרי זה בחזקת עבד לכל דבר, ואחיו מאביו מוכרין אותו; ואם אין לאביו חוץ ממנו, אשת אביו מתייבמת. וזה הוא הדין שייראה לי שהוא הולך על עיקרי הקבלה. ויש מי שלא חלק בין כשרים לשאר העם, לעניין שלא ימכרו אותו אחיו בלבד; ויש מי שהורה שאפילו ליורשו, לא נחלק בישראל. ואין ראוי לסמוך על דבר זה.